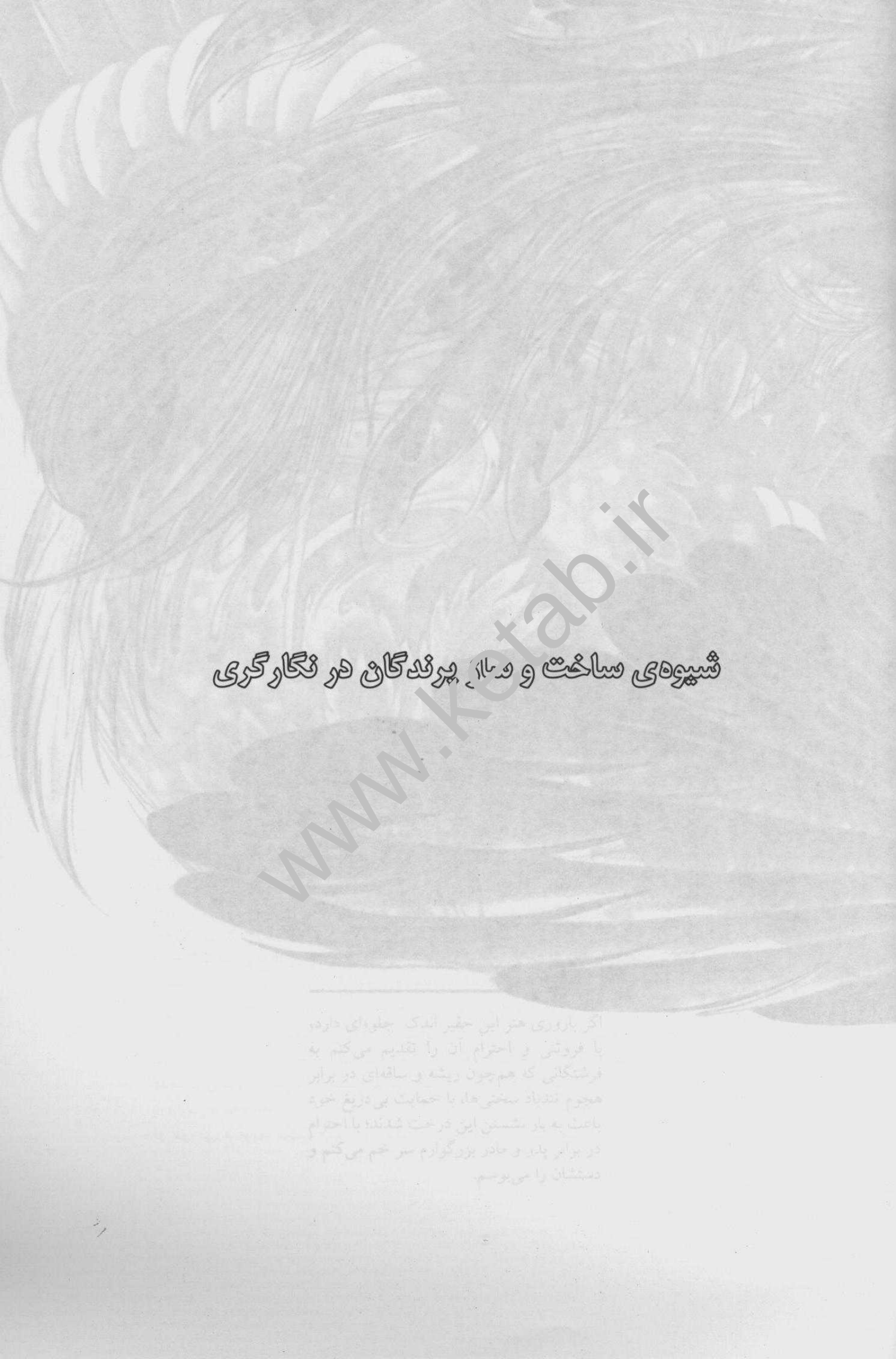

شیوهی ساخت و ساز پرندگان در نگارگری

اگر باروری هنر این حقیر اندک جلوه‌ای دارد،
با فروتنی و احترام آن را تقدیم می‌کنم به
فرشتگانی که هم‌چون ریشه و ساقهای در برابر
هیجوم تندباد سختی‌ها، با حمایت بی‌دریغ خود
باعث به بار نشستن این درخت شدند؛ با احترام
در برابر پدر و مادر بزرگوایم سر خم می‌کنم و
دانششان را می‌بوسم.

منصوری، اکبر، ۱۳۶۰
شیوه‌ی ساخت و ساز پرندگان در نگارگری / طراح اکبر منصوری؛
تهران: برگ نو، ۱۳۹۱. ۷۲ ص.؛ مصور: ۲۲ × ۲۹ س.م
فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا. ISBN: 978-600-92032-15
۱. نقاشی ایرانی. ۲. طراحی پرندگان. ۳. مینیاتور ایرانی. ۴. گل مرغ - -
مصور.
ND۹۸۰ / م۸ / ۹۱۳۹۱
۷۵۹/۹۵۵
کتابخانه ملی ایران
۳۰۰۶۹۲۳

انتشارات برگ‌نو

شیوه‌ی ساخت و ساز پرندگان در نگارگری

طراح: اکبر منصوری
صفحه آرایی: واحد گرافیک انتشارات
لیتوگرافی: نقش آفرین
چاپ اول: ۱۳۹۲، پدیدرنگ
تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه
ناشر: برگ نو
تهران: میدان انقلاب، خیابان وحید نظری، پلاک ۱۵۵ تلفن: ۶۶۹۵۶۱۷۷
www.yassavoli.com info@yassavoli.com
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۰۳۲-۱-۵
حق چاپ محفوظ
بها: ۸۰۰۰ تومان

گفتن از هنر و اصولاً تعریف هنر، همواره یکی از چالش‌های محققان و پژوهشگران این عرصه بوده است و این که هنر چیست و چگونه و چه زمانی به وجود آمده، بارها و بارها در کتب مختلف و مجامع علمی و هنری مطرح شده و مورد بحث قرار گرفته، ولی به دلیل فرار بودن ذات هنر و ضعف در درک کامل واقعیات متافیزیک توسط انسان، هرگز صورت تکرار و کلیشه‌ای نیافته و از هر زبان که شنیده شده، به شکلی نامکرر جلوه کرده است. ذهن انسان همواره در برابر چنین سئوال‌هایی به تکاپو افتاده تا جوابی شایسته و قابل قبول بیابد و هر بار پس از تعریف هنر به این نتیجه رسیده که جواب جامعی نداشته و ندارد و به آن چه بایسته بوده، اشاره نکرده است. گویی این خصیصه از ویژگی‌های ذاتی هنر است که همین امر، خاستگاه الهی آن را آشکار می‌کند.

بر اساس یافته‌های محققان و کاوشگران، هنر ایران‌زمین نیز پا به پای تمدن، پس از گذار از مراحل تجربی، تکامل رسید. تصویر که در ابتدا به عنوان کلمه و به منظور ارسال پیام‌های ضروری و رزمی به کار می‌رفت، به صورت آمیخته‌ای از پیام و ذوق زیبایی‌شناسی انسان اولیه، بر غارنوشته‌ها و سنگ‌نقش‌ها نقش بست. در این دوره بود که گرایش ذات انسان به هنر، وارد مرحله‌ی جدیدی شد. هنری مختلف از یکدیگر متمایز شدند و زیرشاخه‌های هنر مجال بروز پیدا کردند. پیکره‌سازی، برج‌سازی، سفالگری، نقاشی و فلزکاری، از نخستین نمادهای بارز این تفکیک به حساب می‌آیند. اما نکته‌ی مهم در میان ساکنان اولیه‌ی فلات ایران، بیش‌تر شامل نقش‌های روی سفالینه‌ها و غارنوشته‌هایی مععلق به دوازده‌هزار سال پیش است.

در دوره‌ی هخامنشی به کارگیری نقش‌برجسته‌های تخت جمشید، به زیبایی نمایانگر تلفیق دو هنر برجسته‌کاری و نقاشی است. دوره‌ی اشکانیان، تأثیر هنر یونان بر هنر اشکانیان چشمگیر است. هنر یونانی جریان جدیدی را به وجود آورد و به خصوصیت عام هنر اشکانی تبدیل شد که در آن می‌توان سرچشمه‌های هنر تزئینی را ملاحظه کرد. در دوره‌ی ساسانیان، ظهور پیام‌آورانی مانند زرتشت و مزدک است که هر یک به نوعی علیه ظلم زمانه به پا خاستند. مانی که ارژنگ را معجزه‌ی خدا می‌دانست، با استفاده از هنر نقاشی به ترویج دین خود در میان مردم پرداخت. نقش‌های ارژنگ بی‌شائبه‌ترین و زیباترین نقاشی‌های عصر اسلامی نیست.

پس از اسلام نیز هنر نقاشی در ایران با گذر از دالان‌های پر پیچ و خم تاریخ، دستخوش تغییرات گسترده‌ای شد. در گذر از دوره‌ی نقاشی‌های ساده تا خطوط تیره‌رنگ مرزی در اوایل اسلام، این هنر ملالت‌ها و رنج‌ها دید و حتی از یورش ویرانگر مغول‌ها به ایران و هجوم عناصر تصاویر چینی به هنر ایران و بسیار و بسیار کشمکش‌ها و تأثیرها بی‌نصیب نماند... تا رسید به ظرافت انگشتان هنر آفرین و ریزه‌کاری و سلیقه‌ی اساتیدی چون بهزاد و فرشچیان.

در عهد تیموریان، با پیدایش مکتب هرات و تکامل نگارگری ایران، هنرمندی مانند کمال‌الدین بهزاد پرورش یافت و مکتب هرات را به اوج رساند. استاد بهزاد پا را از موضوعات سنتی فراتر گذاشت و انسان را موضوع اصلی نقاشی خود قرار داد. غنای شفافیت رنگ‌های نقاشی، یکی از بارزترین مشخصه‌های هنر وی بود.

در دوره‌ی صفویه، مکتب شیراز و اصفهان پدید آمد و رضا عباسی پا به عرصه نهاد؛ هنرمند

بی‌بدیلی که با ظرافت و سرزندگی خطوط نگارگری خود، این مکتب را به اوج شکوفایی رساند. در همین دوره بود که نگارگری شاهد ظهور شیوه‌ی جدیدی شد که امروز به «گل و مرغ» مشهور است. اما نقاشی ایران پس از قاجاریه دچار دگرگونی فراوان شد و هنرمندان بسیاری تحت تأثیر فرهنگ مغرب‌زمین قرار گرفتند و به مکاتب ایشان گرایش یافتند.

در دوره‌ی معاصر، نگارگری ایران عصاره‌ی اعصار گذشته را با ظهور اساتیدی چون حسین بهزاد و محمود فرشچیان به نمایش گذاشت. بهزاد که زاده‌ی ۱۲۷۳ هجری است، از همان آغاز کودکی اشتیاق وافر برای نقاشی داشت و از هر فرصت و موقعیتی برای کشیدن نقاشی و خریدن ابزار آن بهره می‌برد. بهزاد با پشتکار فراوان در سایه‌ی درخت تناور و سرسبز نگارگری ایرانی بالید و رشد کرد و خود جزئی از این درخت زیبا شد. نبوغ خویش را بر آن افزود و برای بهره‌گیری از دیگر مکاتب نقاشی جهان با مشقت‌های فراوان و صرف هزینه‌ی شخصی به اروپا رفت. چندی بعد، با دستی پر از آموزه‌های مکاتب جهان به ایران بازگشت تا چیره‌دستی بی‌مانند خود را در آوردگاه مینیاتور ایران به همگان ثابت کند. بهزاد به مدد نبوغ خود، صورت مغولی را از مینیاتور ایران دور ریخت و سبک تازه و شیوه‌ای نو را پدید آورد.

اما دیگر قطب نگارگری معاصر کسی نیست جز هنرمند نام‌آشنا، استاد محمود فرشچیان که به واقع نقاشی ایران را به ثبات و تعانی رساند. لطافت قلمش بی‌مانند است؛ قلمش عشق است و عشقش قلم؛ عشق به هستی، به آفریدگی، به هنر به خوب بودن، به نیک خواستن برای همه و عشق خستگی‌ناپذیر به کار و کار و کار. قلمی پست‌راینده و نازک‌آرای که آفرین بسیاری از اساتید دیگر سبک‌های نقاشی و هنر جهان را برانگیخته و آن‌ها را به تعظیم و احترام در برابر این حد از شکوفایی و بالندگی واداشته است. او شخصیتی والا و بی‌سبک آثار خویش دارد و اخلاق پدرانه‌ی وی برای همگان، به راستی شایسته‌ی این همه تحسین است.

فرشچیان در هنرش یک بار دیگر تمامی عناصر نامیرای ادب و فرهنگ ایران‌زمین را از قلب اسطوره‌ها، نمادها، رموز کلامی و بصری بیرون کشید و با رقیب هر خود بازآفرید. شاید در اندک عمر هنری این حقیر، هرگز لحظه‌ای شکوفاتر و بارورتر از آن نبود که فرصتی دست داد، به دست‌بوسی استاد رسیدم و با ایشان هم‌صحبت شدم. شوقی پایان‌ناپذیر برای نوشیدن از سرچشمه‌ی زلال و زاینده‌ی هنر ایران داشتم و از آن دیدار، لحظه‌هایی قاب شده در ذهنم حک شده است. قلمش همواره پاینده و زاینده باد.

در نگارش این مقدمه که شرح کوتاهی از تاریخ هنر ایران‌زمین است، از چند منبع ارزشمند سود برده‌ام که به اجمال به آن‌ها اشاره می‌کنم و از نویسندگان و گردآورندگان این آثار کمال تشکر را دارم:

- شاهکارهای نگارگری ایران (موزه هنرهای معاصر)
- تاریخ هنر ایران (از کتاب‌های رشته‌ی هنر)
- آفرین بر قلمت ای بهزاد: زندگی و آثار استاد حسین بهزاد (انتشارات سروش)
- برگزیده‌ای از آثار محمود فرشچیان (انتشارات یساولی)